

KÖNYVKRITIKA

FÖLDVÁRY, G.Z. /1988/: Geology of the Carpathian Region. Kiadó: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., Ferrer Road, P.O.B. 128, Singapore 9128. Ára kötve: 83 US dollar /ISBN 9971-50-344-1/, fűzve: 44 US dollar /ISBN 9971-50-345-X/.

Először jelent meg a Föld másik oldalán készült, hazánknak és környékének földtanával foglalkozó szakkönyv, mely szép kiállításban, 571 oldalon, 55 ábrával mutatja be a Kárpátok vidékének geológiáját.

Mikor mindezt olvassuk, először felmerülő kérdésünk: ki a szerzője? A könyv hátlapján szerényen bemutatkozik: Földváry Gábor, aki 1931-ben Budapesten született, 14 éves korában Ausztráliába került, Sydney-ben szerzett geológus diplomát és ugyanott az őslénytani gyűjtemény gondnoka, négy gyermek atyja, angol felesége Beryl, „akinek türelmes segítsége nélkül ez a munka nem jelenhetett volna meg”. Az íróját a nagy távolságban is, ahol sok csábító tudományos téma akadna, a távolszakai szeretett haza földje utáni sóvárgás foglalkoztatta és több mint tíz évi igen szorgalmas munkával megszületett ez a könyv.

Fogadjuk olyan szeretettel, amilyenel született.

Ez a munka nemcsak nekünk, hanem elsősorban az angolul beszélő nagyvilágnak mutatja be a Kárpátok vidékének föld-

tanát. Végre nem csak idegen szerzőknek részben elavult, részben téves gondolatait, hanem az itt élő és kutató szakembereknek a Kárpát-vidék első alapvető felismeréseit és a mai korszerű kutatási eredményeit is megismerheti belőle az érdeklődő. Mivel a latin után az angol a nemzetközi tudomány nyelve, és az a felfogás, hogy a más nyelvű könyveket „nem szánták nemzetközi olvasóknak” /„such papers generally are not adressed to the international readers”/, most angol nyelvű egységes munkában ismerheti meg a világ a tárgyalt terület földtanát.

Mint tudjuk, az egész Kárpát-vidék földtanát, összefüggően először és utoljára az 1929-ben megjelent Telegdi Roth Károly: Magyarország geológiája ismertette. Azóta megjelentek az utódállamoknak az egyes országokat, országrészeket tárgyaló részlet-tanulmányai. Összefoglaló munkák is vannak, mint a Kárpát-Balkán Geológiai Asszociáció tektonikai térképe és magyarázója, vagy a Centrális Paratethys rétegtani összefoglalásainak nagyon heterogén, több magyar munkát kihagyó eddigi hét kötete. Ezek lehetnek bármilyen jók, szükség van mellettük a földrajzi-földtani egységnek korszerű ismeretét a mai nemzetközi tudomány nyelvén a magyar eredményeket is figyelembevevő összefoglalása. Erre a munkára a legalkalmasabb a távolról szemlélő szakember, akit nem nyomorítanak a mai helyi politikai helyzet korlátai.

A bevezetésben nehézségként említi a szerző az óriási távolságot, melyben

könyvét írta, de azt a meglepő segítséget is, amit a magyar és a környező államok geológusaitól kapott.

A bevezetés és a kutatástörténet után a Kárpát-vidék tömör, világos ismertetése következik, a nagy egységektől a részletekig, az egyes hegyvonulatokig, hegységközi medencéig. Mindenütt megemlíti a hasznosítható ásványi nyersanyagokat is.

A Kárpát-koszorú ismertetése után a medenceterületek részletesebb leírása következik. Ide sorolja a medencealjzat felszínrebúvárait, a középhegységeket, az Erdélyi Középhegységet is, a harmadidőszaki vulkáni hegységeket is. Röviden ismerteti az Alpokalját, Dráva-Száva között, főleg régebbi irodalom alapján. A medenceterületek mélyfúrásainak eredményeire irtkán, vagy csak általánosságban tér ki. Általában rövid, tömör ismertetések, amelyek tükrözik a megismerés tudománytörténeti fejlődését is.

A könyvet olvasva természetes, hogy többet szeretnénk tudni, pl. a litosztratigráfiai egységek, formációk jellemzéséről és pl. a sokféle flis kifejlődésének nemcsak a helyi nevről, koráról, hanem jellemző tulajdonságairól is. Csak-hogy a könyv szövegét többször is tömöríteni kellett a kiadás lehetővé tétele érdekében, aminek sok jó ábra és részben az írás egyéni varázsa is kárát szenvedte. A még készülő könyv kézírata megtalálható a Széchenyi Könyvtárban és egy töredéke a Földtani Intézet Adattárában is.

A földrajzi névhasználat a valósághoz híven bonyolult. Háromféle elnevezés szerepel: az eredeti régi magyar név, az újonnan kreált idegen nevek és az angolra fordított nevek. Néhol negyediknek a német irodalomban elterjedt nevek is szerepelnek. A keveredő névhasználat nemegyszer nehezíti a megértést, azért is, mert egyszer az eredeti régi, máskor az új idegen nevek szerepelnek zárójelben. Logikus lenne, ha következetesen az új idegen név lenne másodsorban zárójelben, ha egyáltalán szükség van rá, mert elég lenne a könyv végén levő "index"-ben szerepelniük. Rámutat az új névadók inkorrekttségére /198. oldal/, amikor a régi nevek elnyomására törekszenek. Olykor többféle név

szerepel ugyanarra, pl. "Gömör", máshol "Gemer". Tudjuk, hogy Gömörben az őseinkkel érkezett kabarok és talán a Kievnél szétvert kunok voltak az első telepések, akiknek török nyelven "Khümür" párazsat, felégetett erdőt jelent, mint a szlávok Frága neve. De mivel a szlávok az ü- és ö-hangot nem tudják kiejteni, Gemernek mondják és utánuk némely kényeskedő magyar is, bár ők ki tudnák ejteni az ö-hangot is.

A felhasznált irodalom igen gazdag, és méltó szerepet kapnak az alapvető magyar munkák is, amit az újabb dolgozatok, akarva-nem akarva rendszerint meg sem említenek. Itt bőszéges hivatkozás révén megismerheti a világ a régi és új magyar eredményeket is.

A könyv végén a Kárpát-régió 13 kimagasló magyar, csehszlovák, lengyel, német, osztrák és román kutatójának életrajzát találjuk, a legfontosabb műveikkel. Ez szerencsésen és a tudósok iránti elfogulatlan tisztelettel, közelebbi ismeretségbe hozza őket az olvasóval.

A könyv 55 ábrája sajnos csak a megértéshez legszükségesebb térképekre és szelvényekre szorítkozik, az összegyűjtött és gondosan válogatott sok szép kép helyszűke miatt nem jelenhetett meg. A térképek is erősen kicsinyítettek, felirataik alig olvashatók, mindez a takarékoság következménye. Kár, hogy az ábrákon is keveredik az eredeti és az új idegen kialakulatlan név.

Aki hibákat keres, természetesen talál. A sajtóhibák főleg a helységnevek és számok elírásában jelentkeznek. Ezek sokkal gyakoribbak is lehetnének, ha figyelembe vesszük a magyar írásmód szokatlanságát a messzeföldön élő kiadó előtt. A könyv külalakjában nagyon gondos munka, ami a kiadó képességeit dicséri.

Jelenleg nincs még egy ilyen munka, mely egészében ilyen híven tükrözi a tárgyalt terület mai földtani ismeretét és a megoldásra váró kérdéseket. Bámulat, hogy olyan távol, néhány rövid hazalátogatás után ennyire ismeri a szerző mind a régi, mind pedig az újabb kutatási eredményeket, azokat saját gazdag ismereteivel egységbe rendezni, amit csakis a szülőföld iránti szeretet magyaráz. Még sokat lehetne

írni róla, megállapításait méltatni, vagy bírálni, de a könyvismertetés nem merülhet el a gazdag részletekben. Áttanulmányozását a földtan, földrajz, geofizika, bányászat szakembereinek és az érdeklődőknek széles körének lehet ajánlani.

Kőrössy László

TAUCHER, J., POSTL, W., MOSER, B.,
JAKELY, D., GOLOP, P./1989/: Klösch --

-- Ein südoststeirischer Basaltvorkommen und seine Minerale. /Klösch --
Egy délkelet-stájerországi bazaltelőfordulás és ásványai/. Taucher & Jakely, Graz, 160 oldal, 210 színes ábra. Ára 1080 schilling.

A "Tudomány és esztétika" sorozatban megjelent mű több mint három éves munka eredménye.

Az elmúlt években megszorodott a szebbnél szebb kivitelezésű, gazdagon illusztrált kiadványok, képeskönyvek száma, melyek betekintést nyújtanak a nagyközönség számára az ásványok sokszínű, lenyűgöző világába.

Ezeknél a műveknél elsősorban az esztétikai szempont dominál. Ha azonban az ásványokkal foglalkozó irodalom egészét tekintjük, szembetűnk, hogy túlsúlyban vannak a tudományos publikációk, melyekből gyakran hiányoznak a képek vagy csak gyenge minőségű képdokumentáció áll rendelkezésre.

Mivel a tudomány és esztétika ilyen jellegű összefonódása e szakterületen csak elvétve fordul elő, az ásványok iránt érdeklődő nagyközönség nem jut közvetlenül az ásványvilággal kapcsolatos tudományos ismeretek birtokába, másrészt a szakemberek csak ritkán ismerik el a kizárólag esztétikai szempontok alapján összeállított képeskönyvek jelentőségét. /Magyarországi példaként említhetjük Koch Sándor "Magyarország ásványai" /2. kiadás/ című nagyszerű munkáját, melynek értékét jelentősen növelné a papír- és képminőség javítása./

Az elemzésünk tárgyát képező könyv tudományos alapossgal ismerteti a klöchi

bazaltelőfordulás behatóan vizsgált lelőhelyeinek ásványait, kitűnő minőségű képekkel és az egyes kristályformák művészi ihletésű rajzaival illusztrálva.

A szerzők között találhatók a grazi Joanneum mineralógusai, Postl és Moser, valamint a Grazi Elektronmikroszkópiai Központ fizikusa, Golop mellett a festőművész és grafikus, illetve szobrászművész Taucher és Jakely is.

A kiadó előszava után a bevezetésben a Stájerország délkeleti részén található klöchi bazaltkőfejtő fekvését ismertetik a szerzők. A klöchi vulkánmasszívum fiatal pliocén nefelinbazanitja /a továbbiakban csak bazaltként említjük/ egész sor idősebb miocén vulkanittal együtt az Ausztria délkeleti részén található ún. stájerországi vulkánövezethez tartozik.

Ugyancsak a bevezetésben ismertetik a Strunz-féle ásványrendszertan alapján osztályozott ásványok leírási módját, valamint az alkalmazott vizsgálati módszereket /sztereomikroszkóp, reflexiós goniométer, röntgendiffraktométer, pásztázó elektronmikroszkóp, mikroszonda stb./.

A klöchi bazalt zárvényaiból és hólyagüregeiből származó ásványfajták bemutatása legtöbb esetben magában foglalja a részletes ásványtani leírást, valamint utalást a feldolgozási technológiára /felhasználva az aktuális vizsgálati módszerek mellett a régebbi irodalom Klöschre vonatkozó részeit is/.

Végül utalás történik a paragenézisre és a képződési feltételekre.

A mellékelt makroszkópos, mikroszkópos és pásztázó elektronmikroszkópos felvételek és a kristályrajzok a megfelelő arányban oszlanak meg a könyvben.

A kristályrajzok helyenként egész oldalt foglalnak el, néhány esetben azonban sajnos hiányzik a kristálylap jelölése.

Az ásványok leírása a szulfidokkal kezdődik; az ide sorolható klöchi ásványok nagy része első alkalommal került bemutatásra. Ezt követik az oxidok és hidroxidok; különösen jól mutatják be a szerzők az Eifel hegységben előfordulókhöz hasonló tridimiteket.

Az ezt követő karbonátokra mindenek előtt a több mint egy tucat kristályformában fellépő kalcit átfogó dokumentációja